

Kehittämis ehdotusten arviointia

Aikuiskoulutuksesta markkinatavaraa

Opetusministeriön alainen aikuis-koulutusneuvosto on muistiossaan 16.12. 1987 jatkanut aikuiskoulutuspolitiikan tavoittemäärittelyssä aikuiskoulutuskomitean ja valtioneuvoston periaatepäätöksen (1978) aloittamalla linjoilla. Sen mukaan aikuiskoulutuspolitiikan neljän perustavoitteen joukkoon kuuluvat mm. koulutuksellisen tasa-arvon lisääminen sekä tuotannon edistäminen — ammattitaidon kehittäminen.

Oletetun lisääntyvän koulutuskysynnän ja tarpeen tyydyttäminen edellyttää huomattavaa lisärahoitusta. Koska valtiovalta ei ilmeisesti kykene tai halua lisätä osuuttaan, on jouduttu etsimään muita rahoituslähteitä: kuntia, yksityisiä työnantajia, koulutusyksiköitä ja koulutettavia eli niitä, jotka jo nytkin osallistuvat rahoitukseen. Merkittävänä kannanoitona muistiossa on esitetty yhteiskunnan sekä yksityisen sektorin ja yksityisten henkilöiden välisen kustannusten jakoperusteiden tarkentamista. Esitykset rakentuvat valtioneuvoston periaatepäätöksen ammatillisen aikuiskoulutuksen rahoittamisen suunnitteluperiaatteista (5.3. 1987).

Koulutuksellinen tasa-arvon utopia?

Aikuiskoulutusneuvosto pitää koulutuksellista tasa-arvoa edelleen hyväksyttävänä tavoitteena. Julkisen vallan on neuvoston mukaan kannettava päävastuu siitä, että kaikilla maamme asukkailla on käytettävissä koulutuspalveluja, ja että väestöllä on myös tosiasialliset mahdollisuudet osallistua koulutukseen. Mutta päästäänkö siihen sille, että koulutus muutetaan maksulliseksi ja kustannusvastuuta siirretään pois yhteiskunnalta?

Tuskin, koska palkallinen opintopapaajärjestelmä, erilaiset koulutusrahoratkaisut tms:t eivät ole näköjään vielä kypsiä laajamittaiseen käyttöön (Aikuiskasvatus 3/87). Nykyiset työmarkkinasopimukset eivät suosi omaehtoista koulutusta ja esitety rahoitusmallit eivät ole riittävän houkuttelevia elintasostaan huolehtivalle yksilölle. Koulutuksellisen tasa-arvon toteuttaminen edellyttää työmarkki-

näjärjestöjen lähentymistä sopimusteitse. Samoin se edellyttää työläinsäädännön uudistamista. Olisiko puhuttava aikuiskoulutuksellisuudesta ja -oikeudesta, jotta jotain alkaisi tapahtua?

Perustavoite, että aikuisella tulee olla mahdollisuus osallistua koulutukseen silloin, kun se on tarkoituksenmukaista hänen elämäntilanteensa kannalta, on oikea. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää yhteiskunnan panosta. Yhteiskunnan on huolehdittava, että eri puolilla maata ihmisillä on tasavertaiset koulutusmahdollisuudet, mutta niitä ei saavuteta sillä, että oppilaitosten välille luodaan kilpailutilanne — muka laadun, määrän ja kustannusten säätelyn nimissä (Melametsän perustelumuistio, Aikuiskasvatus 1—2/87). Meillä on riittävästi esimerkkejä kauppakuolemista, joiden syyt löytyvät kannattavuuslaskelmista — ei niissäkään ajatella ihmisten tasa-arvoa. Koulustarjonnan lisääminen ja monipuolistaminen kilpailuasetelmassa markkinatalouden periaatein tuntuu oudolta. Tuskin kilpailu myöskään alentaa kuluja — eikä se ole tuttua muilta, kartellien valtaamilta markkinoilta?

Aikuiskoulutus tuotannon edistäjänä

Aikuisten ammatillista lisäkoulutusta pidetään yhtenä merkittävimmistä tuotantoa edistävästä keinosta. Yritysten keskinäisen ja kansainvälisen kilpailun takia huippuammattilaisista on jatkuva pula. Ammattitaito on kilpailuvaltti!

Entä paraneeko ammatillisen aikuiskoulutuksen tehokkuus ja joustavuus esitetyillä rahoitusratkaisuilla, kuten Melametsä on perustelumuiustiossaan väittänyt? Yritysten henkilöstökoulutusta, joka muodostaa huomattavan osan ammatillisesta aikuiskoulutuksesta, halutaan kehittää enemmän elinkeinoelämän tarpeita seuraavaksi vähentämällä riippuvuutta valtion rahoituksesta. Nykyinen valtion tuki ei kuitenkaan kata yritysten henkilöstökoulutuksesta aiheutuvia menoja kuin pieneltä osin. Miten käy, jos tuki kokonaan

loppuu? Väheneekö koulutuskin vastaavasti? Onko kaikilla työntekijöillä tämän jälkeen mahdollisuus osallistua koulutukseen?

Kun yrityksille annetaan enemmän vastuuta kustannusten rahoittajina, pitäisi samalla pystyä varmistamaan, että ne myös hoitavat oman koulutusvelvollisuutensa. Yritys, jolla menee kohtuullisesti, ei käytännössä ole valmis koulutamaan työntekijöitään. Se vetoaa tuotannollisiin syihin ja tilausruihkiin. Yritys, jolla menee huonosti, ei ole kykenevä kustantamaan koulutusta. Koulutus on yritykselle kustannustekijä, jota karsitaan samoin kuin muitakin kustannuksia.

Vaikka jatkuvan koulutuksen merkitys tiedostetaankin, ei siihen olla varauksettomasti valmiita sijoittamaan, kuten mm. koulutusrahastokeskustelu osoittaa. Jollei koulutuksen rahoitusta pystytä yhteiskunnan toimesta ohjailemaan — investoimaan tulevaisuuteen, ei Suomessa voida puhua laajamittaisesta tuotannon edistämisestä koulutuksen keinoin. Sen verran lyhytnäköisesti yritykset toistaiseksi toimivat.

Yksittäisen työntekijän ammatillinen kehittyminen jäisi siten aivan liiaksi siitä kiinni, mikä sattuu olemaan hänen työpaikkansa ja työtehtävänsä ja mitkä sattuvat olemaan yrityksen lyhytnäköiset koulutustarpeet. Yhteiskunnan ei ole järkevää eikä hyväksyttävää toimia markkinatalouden pelisääntöjen mukaisesti koulutuskysymyksissä!

Nyt halutaan kehittää...

Aikuiskoulutusneuvosto on ottanut yleisiksi kehittämiskohteiksi ne toimenpideehdotukset, jotka eivät olleet merkittävästi edistyneet kaudella 1985—87. Mukana ovat hallinnon, tutkintojärjestelmän, aikuiskouluttajien koulutuksen, neuvonta- ja tietopalveluverkon, aikuisopintotuen ja Yleisradion roolin kehittäminen.

Oleellinen parannus nykyiseen tilanteeseen tulee hallinnon hajauttamis- ja delegointiehdotuksesta. Paikalliset koulutustarpeet on voitava ratkaista nopeasti ja joustavasti — paikallisesti. Kokonaisu suunnittelu muodostuneen kuitenkin

kin ongelmaksi, jos yritysten henkilöstökoulutusta ei voida kytkeä yhteen muun koulutus suunnitelun kanssa. Millä viranomaisella on valta puuttua yritysten sisäisiin asioihin?

Aikuisten tutkintojärjestelmän kehittämisen yhteydessä on esitetty, että aikuisten pitäisi päästä keski- ja korkea-asteen koulutukseen ohi aloituspaikkakiintiöiden. Miksi? Eikö koulutuspaikkoja olekaan mitoitettu todellisen työvoima- ja koulutustarpeen perusteella? Annettaanko nuorisolle väärä kuva omista työllistymismahdollisuuksistaan? Oikeampi ratkaisu olisi, että tarpeeseen perustuvista kiintiöistä varattaisiin osa aikuisopiskelijoille.

Tutkintojärjestelmän kehittämissä ajatuksissa on kannatettavaa aikuisten elämäntilanteen huomiointona ja yksilöllisen koulutusohjelman mahdollistava järjestelmä, jossa on mm. monimuoto-opetuksen käyttömahdollisuus. Eri asia on, kuinka suuri tällaisen tutkintojärjestelmän tarve on koulutettavien piirissä. Ainakin vähiten koulutusta saaneiden kiinnostus tutkintoihin saattaa kokemusten mukaan jäädä vähäiseksi.

Aikuiskouluttajien koulutuksen kehittämistä on vuosikymmenien ajan mietitty useissa toimikunnissa ja ryhmissä. Taas esitetään uuden suunnitelman laatimista. Eikö jo olisi aika ryhtyä sanoista tekoihin?

Opettajien kokonaistyöajan toteuttamistarve on ilmeinen koulutuksen joustavuuden takaamiseksi. Opettajien työsuhte-etujen varmistaminen tässä tilanteessa on vielä hoitamatta, mikä saattaa vaikeuttaa joustavaan koulutusjärjestelmään pääsyä.

Aikuisopiskelijoiden neuvontapalveluiden parantaminen ja lisää-

minen on paisuvan koulutustarjonnan takia välttämätöntä. Olisiko tässä eräs hallintoviranomaisten ja Yleisradion keskeisimmistä tehtävistä aikuiskoulutuksen kehittämisessä?

Ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittäminen

Koulutustarjonnan kasvattamiseksi halutaan lisätä mm. iltaopetusta, yksityisopiskelua, etäopetusta ja tuettua opiskelua. Kullekin talousalueelle halutaan saada ainakin yksi koulutusyksikkö, joka välittäisi aikuiskoulutuspalveluita. Näin on hyvä. Ammatillisten kurssikeskusten verkosto on siihen sopiva, vaikka mm. Melametsän perustelumiestössä pidetään ongelmana sitä, että kurssikeskukset ovat laajentaneet toimintaansa työllisyyskoulutuksesta muuhun kurssitoimintaan! Kuitenkin kurssikeskukset on perustettu juuri aikuiskoulutusta varten ja ne jo tänä päivänä hoitavat talousaluekohtaisia ammatillista aikuiskoulutusta. Samoin niillä on toimivia yhteistyömalleja muiden oppilaitosten kanssa.

Ns. valtakunnallisten alojen koulutuksen suunnittelu ja resursointi vaatii valtiovalnan toimia. Paikalliseen tarpeeseen pohjautuva suunnittelu ei välttämättä osoita tällaisia tarpeita. Epäillä voi myös opetusviranomaisten kykyä hoitaa yleensäkin koulutustarpeiden kartoitusta. Luontevammita, ainakin ammatillisenkoulutuksen kohdalla, tuntuisivat työvoimaviranomaisten, teollisuuspiirien, työmarkkinajärjestöjen sekä oppilaitosten itsensä tekemät kartoitukset. Koordinointia toki siinäkin tar-

vitaan.

Yrittäjäkoulutus tuntuu olevan tämän päivän muoti-ilmiö. Koulutustarjontaa on runsaasti ja yrittäjillä on vaikeuksia löytää itselleen sopivin koulutusmuoto. Tyypillistä yrittäjäkoulutukselle kaikissa tapauksissa on ollut sen konsultoiva luonne, tietäntyyppisten katarakaisujen etsiminen yrityksen ongelmiin. Kun KTM:n teollisuuspiireillä on olemassa tällaista toimintaa varten omat mallinsa, olisikin syytä keskittää koko yrittäjäkoulutus sen alaisuuteen. KTM voi ostaa koulutusta tarvittsa oppilaitoksilta, samoin kuin muutkin tahot maksuperiaatteen toteutuessa.

Henkilöstökoulutukseen tulevaa julkista tukea halutaan kohdentaa työllisyshäiriöiden lieventämiseen ja pienyritysten kehittämiseen. Mutta onko järkevää antaa apua silloin, kun se on jo myöhäistä, esim. yritysten lomauttaessa työntekijöitään? Olisiko parempi antaa tukea ennakolta siten, ettei lomauttamiin tarvitse mennä?

Ammatillisia kurssikeskuksia neuvosto haluaa kehittää opetushallinnon alaisiksi monipuolisia, muitakin kuin työllisyyskoulutuspalveluja tarjoaviksi ammatillisiksi aikuiskoulutuskeskuksiksi. Olisivatko ne edellä tarkoitettuja talousaluekohtaisia koulutusyksiköjä?

Työllisyyskoulutuksen rahoitusvastuu halutaan siirtää työvoimaministeriölle, jolla olisi mahdollisuus ostaa koulutusta kaikista opetushallinnon alaisista oppilaitoksista. Näin on jo tänäkin päivänä. Silti olisi tarpeen keskittää alueellinen työllisyyskoulutuksen järjestämis- ja koordinoimisvastuu ammatillisille kurssikeskuksille, joilla on siihen hyvät valmiudet päinvastaisista puheista huolimatta.